

Lauri Putkonen

Teollisuuskaupungista luonnonpuistoksi

Helsingin kaupunginmuseon tutkija Lauri Putkonen osallistui kesäkuussa 1984 Yhdysvalloissa, Massachusettsin osavaltiossa pidettyyn viidenteen kansainväliseen TICCIH-järjestön konferenssiin. TICCIH on lyhennys sanoista *The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage*. Seuraava esitys muistuttaa ehkä pikemminkin matkakertomusta kuin analyttistä tilannearviota siitä, mitkä tällä hetkellä ovat polttavimmat ongelmat teollisuuden dokumentoinnissa.

USAn konferenssi oli järjestelyiltään mittava. Osanottajia oli 123 24:stä eri maasta. Varsinaisen kokousohjelman lisäksi konferenssin osanottajat jaettiin kymmeneen työryhmään, jotka paneutuivat mm. seuraaviin aiheisiin: teollisen perinnön tulkinta, työläiset ja työn tuotteet, julkinen valta ja teollinen perintö, teollisuusyhdyskuntien tutkimus, arkkitehtuuri ja teollinen perintö sekä vanhojen teollisuusrakennusten uudelleenkäyttö, johon työryhmään Lauri Putkonen osallistui.

Teollisuuskeskukseksi suunniteltu kaupunki

Itse Lowellin kaupunki ansaitsee lähemmän tarkastelun. Kaupunki perustettiin 1820-luvulla Merrimack-joen varrelle. Se on Yhdysvaltain ensimmäinen tietoisesti teollisuuskeskukseksi suunniteltu kaupunki. Ensi kertaa Yhdysvaltain historiassa työvoima, pääoma ja teknologia yhdistyivät täällä puuvillaa jalostavaksi suurteollisuudeksi. Merrimack-joen putoukset tyydyttivät tehtaiden voimatarpeen, minkä ansiosta monet Euroopasta saapuneet matkailijat, näiden joukossa Charles Dickens, saattoivat ihailleen verrata Lowellin puhdasta teollisuuskaupunkia Englannin hiilivoimalla toimivien tekstiilitehtaiden savuverhoon.

Lowellin kukoistus kesti runsaat puoli vuosisataa. Tänä aikana kaupunkiin kohosi parisenkymmentä kookasta tehdasta, joista monet vastaavat kooltaan meidän Finlaysonia tai Tampellaa Tampereella.

1930-luvun talouslamba pysähdytti lopullisesti Lowellin taloudellisen kehityksen ja kaupunki eli puolitehoisesti aina viime vuosikymmenelle, jolloin täysin uudentyyppinen teollisuus, mikroelektronikka, sijoittui sinne. Tänä siellä sijaitsee eräs maailman johtavista elektroniikka-yrityksistä, Wang-yhtiö. Väestön määrä on taas nousussa ja myös sen koostumus on muuttunut pääosan uusien yritysten työntekijöistä ollessa Kaakkois-Aasian pakolaisia: vietnamilaisia, kamputsealaisia ja kiinalaisia.

Kaupungista tehtiin kansallispuisto

Vuonna 1978 tehtiin Lowellin tulevaisuuden kannalta merkittävä päätös: Kaupungista muodostettiin kokonaisuudessaan kansallispuisto (National Historical Park). Päämääränä on säilyttää kaupungin teollinen perintö ja löytää aktiivisesta tuotanto-toiminnasta jääneille tehdasarakennuksille uusia taloudellisesti kannattavia käyttömuotoja. Tähän liittyen Massachusettsin osavaltio tukee eri tavoin yritysten sijoittumista Lowelliin.

Merkittävää osaa kaupungin taloudessa näyttelee matkailu ja siksi myös opastukseen on pantu erityinen paino. Muun muassa jo kertaalleen lopetettu raitiovaunuliikenne on jälleen aloitettu rakentamalla uudelleen kalusto vanhojen piirustusten mukaan. Kanavaristeilyllä kerrotaan teollisuuden voimansaannin merkityk-

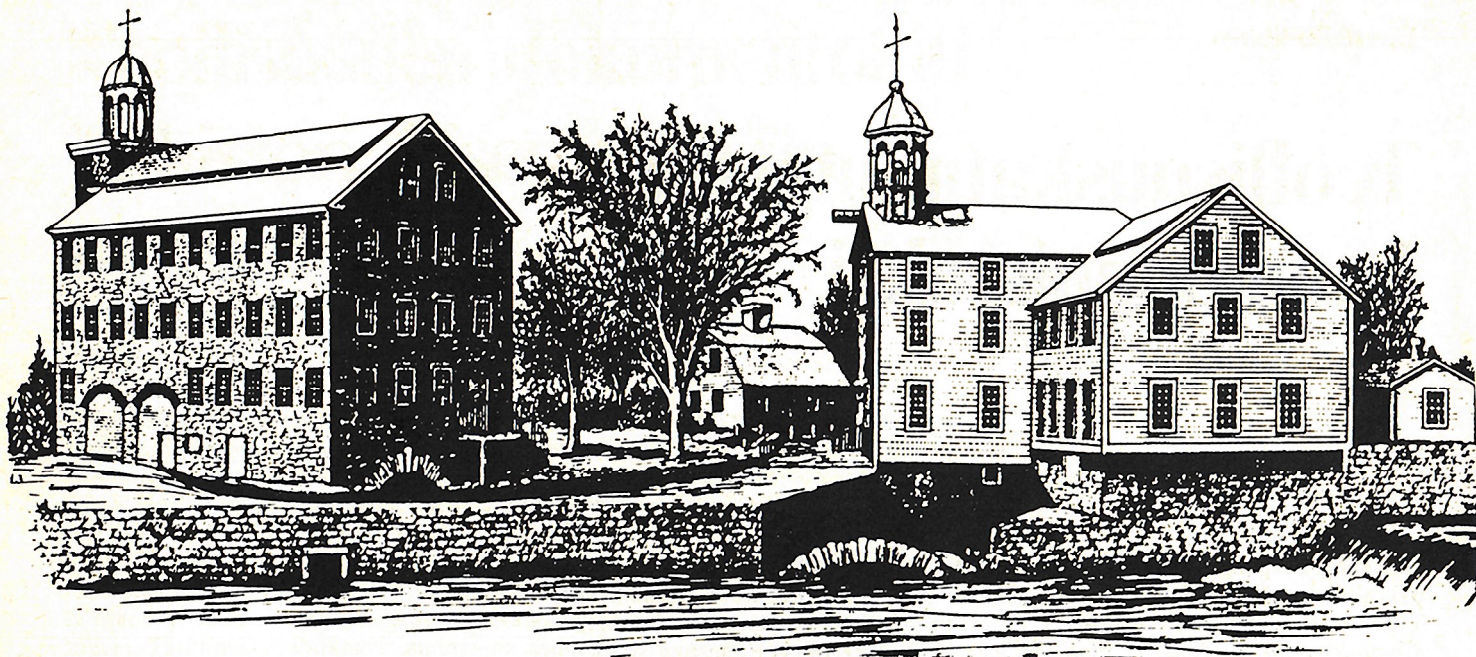
Lauri Putkonen.

sestä paikoin elävästi dramatisoiden. Oppaat ovat pukeutuneet 1850-luvun asuihin ja kertovat varsin uskottavasti eläytyen minä-muodossa — siis tavallisen tehtaantytön tai kanavames-tarin suulla — kaupungin teollistumisesta. Kaikki opastukset ja risteilyt ovat Lowellin kansallispuistossa ilmaisia.

Nauloja ja tekstiilejä

Uuden Englannin teollisesta perinnöstä mainittakoon kaksi tutustumiskohdetta, joista toinen edustaa toimivaa, vanhaa teollisuuslaitosta, toinen perinteistä teollisuusmuseota.

Vuonna 1819 perustettu Tremontin naulatehdas on suojeltu vuonna 1976 merkitsemällä se luetteloon The National Register of Historic Places. Tämä tapahtui täydessä yhteisym-

Rhode Islandin osavaltiossa, Pawtucketissa sijaitseva Old Slater Mill on perustettu 1793 ja on siten Yhdysvaltain vanhin tekstiilitehdas.

määräyksessä omistajien ja suojele-
vanomaisten kanssa. Nykyinen teh-
dasrakennus on vuodelta 1848 ja mo-
net koneista ovat peräisin 1870-luvul-
ta. Silti ne leikkaavat yhä tänä päivä-
nä teräslevystä Tremontin kilpailu-
kykyisiä nauvoja. Tuotemallisto on
sekin pysynyt pääosin perinteisenä ja
tuotteita myydään myös matkailijoil-
le vanhassa tehdaspuodissa.

Rhode Islandin osavaltiossa, Paw-
tucketissa sijaitseva Old Slater Mill
on perustettu 1793 ja on siten Yhdys-
valtain vanhin tekstiilitehdas. Van-
hassa tehdasrakennuksessa esitellään
puuvillan jalostamista raakapaalista
valmiiksi langaksi ja kankaaksi. Ku-
takin työvaihetta varten on kunnos-
tettu yksi kone, jota käyttämällä opas
voi näyttää prosessin etenemisen mu-
seokävijöille. Esitys on erittäin ha-
vainnollinen ja kiinnostaa yhtäläillä
niin lapsia kuin vanhuksia.

Myös tehtaan konepaja on järjes-
tetty saman periaatteen mukaan sillä
erotuksella, että siellä koneet saavat
voiman suuresta, vasta entisöidystä
vesirattaasta. Lähes kaikki koneet
ovat 1800-luvulta ja voimansiirto on
toteutettu hihnojen avulla. Tämä
asettaa luonnollisesti suuret vaat-
imukset kävijöiden turvallisuudelle,
sillä mitään työsuojelullisia laitteita ei
koneissa juuri ole. Tavanomaisten
esittelykierrosten lisäksi museo järjes-
tää koululaisryhmille kursseja, joilla
voidaan tutustua syventävästi esim.
vesivoiman merkitykseen.

Teollista arkeologiaa

Teollisen perinnön tutkijoiden kan-

sainvälinen yhteistyö on vielä nuorta.
Tämä koskee erityisesti teollisuuden
aineellisen perinnön tutkimusta.

Ensimmäiseksi virisi laajempi har-
rastus teollisuusmuistomerkkien tut-
kimusta kohtaan Englannissa 1950-
luvulla. Tällöin siellä ryhdyttiin tek-
niikan historian entusiastien aloit-
teesta inventoimaan ja dokumentoi-
maan teollisen vallankumouksen pi-
oneerikauden muistomerkkejä, joista
useista oli enemmänkin vain muistoja
kuin näkyviä merkkejä. Syntyi käsite
Industrial Archaeology -nimitys var-
sinkin englantilaisella kielialueella on
vakiintunut käsittämään koko teollisen
perinnön tutkimuksen. Nimityk-
sen harhaanjohtavuus myönnetään
yleisesti, mutta ilmeisesti liian myö-
hään.

Koulutusta teollisuusperinnön tutkijoille

Juuri Englannissa on ensimmäisenä
aloitettu teollisen perinnön tutkijoi-
den systemaattinen koulutus Bir-
minghamin yliopistossa. Tämä vuo-
den kestävä akateeminen jatko-o-
piskelu on tarkoitettu Masters-degree
tutkintoon (siis lähinnä meidän mais-
terin arvoa vastaava) johtavaksi. Täl-
lä hetkellä opiskelijajoukko on jo
varsin kansainvälistä.

Kansainvälisiä edistysaskeleita

Kaiken kaikkiaan teollisen perinnön
dokumentoinnin alalla on kansainvä-

lisesti edetty suurin askelin viimeisen
kymmenen vuoden aikana. Suuntaus
on yleisesti ollut selektiivisestä mo-
numenttikeskeisyydestä laajempiin
kokonaisuuksiin. Useissa maissa on
käynnistynyt valtakunnallisia teollisen
perinnön inventointeja, joiden
pohjalta on pystytty tehokkaammin
suuntaamaan suojelelun rajattuja voi-
mavaroja.

Tämän ohella eri maissa on laadi-
tu perusteellisia toimialakohtaisia
selvityksiä, joista mainittakoon
Alankomaiden tuulimyllyinventoin-
nit, Ruotsin panimoteollisuuden in-
ventointi ja oman maamme tyhjentä-
vät selvitykset rautatieasemista (kan-
sainvälisestihän liikenne lasketaan
teollisuusperinnön piiriin kuuluvaksi)
ja vanhimmasta rautateollisuudes-
tamme.

Vuonna 1978 esitettiin TICCIH:n
perusteet, joilla osoitetaan toimin-
nan päälinjat teollisen perinnön suo-
jelemiseksi.

Ensinnäkin teollisen perinnön (In-
dustrial Heritage) piiriin luetaan kuu-
luvaksi

- teolliset maisemat ja teollisuusyh-
dyskunnat, tekniset laitteet ja ko-
neistot, teolliset työpaikat ja
asunnot sekä liikenteen muisto-
merkit
- kaikki teollisen toiminnan kirjal-
linen jäämistö: asiakirjat, piirus-
tukset, valokuvat, yrityshistoriikit
- teollisuustuotteet siinä mitassa
kun ne ovat oleellisia teollisen pe-
rinnön oikean ymmärtämisen
kannalta

Toimintamuotoina ovat:

- tutkimus
- arkeologiset kaivaukset
- inventoinnit
- dokumentointi
- konservointi ja suojelu
- teollisen perinnön esittely ja tulkinta

Tutkimuksesta todetaan, että sen tulisi perustua tieteiden väliseen lähestymistapaan siten, että teollisuutta tarkasteltaisiin niin *tekniikan, yhteiskunnan, talouden kuin kulttuurinkin* kannalta.

Tutkimuksen keinot nojautuvat pääosin historiatutkimuksen menetelmiin, arkeologisiin kaivauksiin, mittauksiin ja dokumentointiin.

Teollisen perinnön *dokumentoinnin* tulisi teesien mukaan tähdätä lähde- materiaalin systemaattiseen keruuseen ja säilytykseen. Yritysarkistot, tekniset käsikirjat, mittauspiirustukset, mallit ja valokuvat ovat tämän toiminnan kohteina samoin kuin teollisuusväestön — työläisten, teknikkojen, insinöörien — perinteen keruu haastattelemalla.

Suojelun ja konservoinnin osalta todetaan, että hallitusten tulee tunnustaa teollisuuden perintö osana yleistä kulttuuriperintöä, jonka säilyttämissä yksittäisiä muistomerkkejä ja teollisuusympäristöjä tulee säilyttää joko sellaisenaan tai osana yhteiskunnallisia elävöittämissäyrkimyksiä esimerkiksi vanhojen tehdasrakennusten uudelleenkäytön keinoin.

Vanhat koneet tulisi säilyttää joko alkuperäisillä paikoillaan silloin kuin se suinkin on mahdollista tai muussa tapauksessa ne tulisi siirtää museokokoelmiin. Tulee muistaa, että suuri osa vanhoista tehdasrakennuksista ja teknisistä laitteista palvelee yhä aktiivisesti yhteiskuntaa. Niiden korjaamisessa tulee välttää tarpeettomia muutoksia.

Teollisuuden perinnön *esittely ja tulkinta* on avain yleisen mielenkiinnon ja tietouden lisäämiseen. Menestyksekkään museo- ja näyttelytoiminnan tulee aina perustua tutkimukseen. Sen päämääränä on sitoa teollinen perintö historialliseen kontekstiinsa muistaen tekniikan lisäksi myös yhteiskunnalliset ja taloudelliset tekijät.

SUOMEN TEKNILLINEN MUSEOYHDISTYS — TEKNISKA MUSEIFÖRENINGEN I FINLAND RY STADGAR

1 § Namn och hemort

Föreningens namn är Suomen Teknillinen Museoyhdistys — Tekniska Museiföreningen i Finland r.y.

Föreningens hemort är Helsingfors stad och verksamhetsområde hela landet. Föreningen är tvåspråkig, protokollspråket är finska.

2 § Ändamål

Föreningens ändamål är att befrämja teknisk museiverksamhet genom att:

- väcka intresset för teknisk museiverksamhet såväl hos enskilda personer som inom sammanslutningar och näringslivet.
- stödja alla sådana åtgärder som befrämja sättet att levandegöra presentationen av tekniken, särskilt med beaktande av ungdomen.
- stöda industriell och teknisk historieforskning.
- inrikta sig på att påvisa huru levnadsvillkoren och förhållandena kunnat och kan förkovras medelst för Finland lämplig teknologi.

För att fullfölja sitt ändamål upprätthåller föreningen kontakt med de tekniska museerna jämte motsvarande inrättningar både i hemlandet och utomlands, anordnar seminarier, möten och andra liknande tillfällen, avger utlåtanden, tar initiativ och gör demarscher samt bedriver publikationsverksamhet.

3 § Medlemmar

Såsom medlem i föreningen kan varje sådan för teknisk museiverksamhet intresserad person eller sammanslutning, ansluta sig, som styrelsen godkänner som medlem.

Medlemmarna äro årsmedlemmar, understödjande medlemmar och hedersmedlemmar. Tidigare ständiga medlems status bibehålles. Som understödjande medlem kan sammanslutning eller person ansluta sig, som önskar stödja och befordra föreningens verksamhet samt är villig att betala den av årsmötet beslutade medlemsavgiften.

Såsom hedersmedlem kan föreningen, på framställning av styrelsen, kalla finsk eller utländsk medborgare vilken befrämjat föreningens syften som föreningen på detta vis särskilt önskar betyga sin erkänsla.

Medlem i föreningen har rätt att genom skriftlig anmälan hos styrelsen eller dess ordförande eller ock genom muntlig anmälan till förenings mötesprotokoll, utträda ur föreningen. Medlem som verkar i strid med föreningens stadgar eller annars genom sitt görande skadar föreningen eller förfar ohederligt kan av styrelsen skiljas från föreningen.

4 § Medlemsavgifter

Årsmedlem och understödjande medlem betalar till